

M U Z E U L B A N A T U L U I T I M I Ş O A R A

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XVIII
2010

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2010

Colegiul de redacție:

Dan Leopold CIOBOTARU, *director al Muzeului Banatului*

Prof. dr. Florin DRAȘOVEAN, *redactor șef*

Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*

Lector dr. Ligia BOLDEA, Nicoleta DEMIAN-TOMA, Prof. dr. Vasile DUDAȘ, Conf. dr. Vasile RĂMNEANȚU, Prof. dr. John Michael O'SHEA (Michigan University, SUA), Prof. dr. Wolfram SCHIER (Freie Universität Berlin, Germania), Lector dr. Călin TIMOC, *membri*

Vigneta copertei: Wiliam Vastag

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:

Történelmi és Régészeti Értesítő, 1872–1918

Gemina, 1923

Analele Banatului, 1928–1931

Tibiscus, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa
Muzeului Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Tout correspondance sera envoyée à l'adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221-678X

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

CUPRINS ▪ SOMMAIRE ▪ INHALT ▪ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHE

ALEXANDRU SZENTMIKLOSI, SORIN TINCU	
Verbicioara Discoveries in Hunedoara	11
VICTOR SAVA, MARIUS ARDELEANU	
Observații asupra unei achiziții a Complexului Muzeal Arad.....	23
<i>Observations Concerning an Acquisition of the Arad Museum</i>	28
DUMITRU PROTASE	
Castrul legiunii IIII Flavia de la Berzovia. Săpăturile arheologice din anii 1965–1968	33
<i>Das Lager der Legion IV Flavia von Berzovia. Die Ausgrabungen der Jahre 1965–1968</i>	43
ALEXANDRU FLUTUR	
Căramizile ștampilate ale legiunii XIII Gemina de la Cenad și Sânnicolau Mare	63
<i>Stamped Bricks of Legio XIII Gemina at Cenad and Sânnicolau Mare</i>	66
RAOUL ȘEPTILICI	
Monete barbarizate de secolul al IV-lea din bronz din Banat în descoperiri izolate.....	69
<i>Fourth Century Bronze Barbarous coins from Banat (Isolated Finds)</i>	73
VASILE-BOGDAN DOMOCOȘ	
Bijuterii monetare la barbarii dintre Dacia și Pannonia.....	77
<i>Coin Jewelry at the Barbarians Between Dacia and Pannonia</i>	80
CORIOLAN HORAȚIU OPREANU	
Medalionul cu măști din tezaurul de la Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).	
Precizări iconografice și influențe culturale.....	81
<i>The „Masks” Medallion from the Hoard at Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).</i>	
<i>Iconography and Cultural Influences</i>	91

ISTORIE MEDIE

DANIELA TĂNASE	
Despre artizanii metalelor în izvoare scrise din zorii Evului Mediu	115
<i>On the Metal Craftsmen According to Early Middle Age Written Sources.....</i>	121
LIGIA BOLDEA	
Un secol din evoluția unui domeniu feudal al Banatului de Câmpie: domeniul familiei nobile	
Danciu de Macedonia	123
<i>Un siècle de l'évolution d'un domaine féodal du Banat champêtre: les domaines de la famille noble</i>	
<i>Danciu de Macédonie</i>	134
ADRIAN MAGINA	
Un nobil sârb în Banatul secolului al XV-lea: Miloš Belmužević	135
<i>A Serbian Nobleman From XVth Century Banat: Miloš Belmužević.....</i>	142

LIVIA MAGINA

Dreptul de târg și procesul de urbanizare. Cazul Felnac	143
<i>Market Right and Urbanization Process. Felnac Case</i>	148

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

DRAGOȘ-LUCIAN ȚIGĂU

Studenti din Timișoara la școli și universități europene (1730–1850)	151
<i>Studenten aus Temeswar an europäischen Schulen und Universitäten (1730–1850)</i>	170

ZORAN MARCOV, CIPRIAN GLĂVAN

Istoria familiei Nikolics redată într-un document din colecția Muzeului Banatului.....	173
<i>Die Geschichte Der Familie Nikolics In Einer Urkunde Aus Der Sammlung Des Banater Museums</i>	177

VASILE DUDAȘ

O personalitate marcantă a Banatului. Lucian Georgevici (1875–1940)	185
<i>Une personnalité marquant du Banat. Lucian Georgevici (1875–1940)</i>	192

FELICIA ANETA OARCEA

Dinamica știutorilor de carte în comitatul Arad la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.....	193
<i>La dynamique des gens lettrés dans le comté d'Arad à la fin de XIXème siècle et au début du XXème</i>	204

RADU ARDELEAN

Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor	205
<i>The Visions of Atanasie Marian Marienescu Upon the Old History of the Romanian People</i>	226

NICOLETA TOMA-DEMIAN

Augustin Weber (1833–1909)	227
<i>Augustin Weber (1833–1909)</i>	235

IONELA MOSCOVICI

Banatul în așteptarea păcii. Premisele unei misiuni franceze	241
<i>Le Banat en attendant la paix, le prémices d'une mission française</i>	250

ADRIAN DEHELEANU

Dotarea aeronauticii române în perioada interbelică.....	251
<i>Die Ausstattung der rumänischen Aeronautik während der Zwischenkriegszeit</i>	257

VASILE RĂMNEANȚU

Activitatea Primăriei Timișoara în anul 1933.....	259
<i>The Main Activities Developed by the Townhall of the Municipality of Timișoara in 1933</i>	273

DUMITRU TOMONI

Adunările generale ale regionalei „Astra Bănățeană” (1937–1948)	275
<i>Les réunions générales de la régionale « Astra Bănățeană » (1937–1948)</i>	283

SÎNZIANA PREDĂ

A doua conflagrație mondială, între document scris și memorial	285
<i>The Second World War Between Written and Memorial Document</i>	289

RADU PĂIUȘAN

Activitatea Uniunii Patrioților în Banat în anul 1944	291
<i>Die Tätigkeit des Patriotenverbands in Banat im Jahre 1944</i>	301

ANTONIO FAUR	
Organizațiile Partidului Național Țărănesc-Maniu din Bihor (1944–1946)	303
<i>The Organizations of Maniu's National Peasants' Party in Bihor (1944–1946)</i>	325
EUSEBIU NARAI	
Situația financiar-bancară în județul Severin (1944–1948)	327
<i>La situation financière-bancaire dans le département de Severin (1944–1948)</i>	344
CEZAR STANCIU	
Jivkov și Dej între prietenie și interese. Relațiile româno-bulgare după al doilea război mondial (1948–1964)	345
<i>Jivkov and Dej Between Friendship and Interest. The Romanian-Bulgarian Relations in the Aftermath of World War II (1948–1964)</i>	352
MIODRAG MILIN	
Sârbii din România sub imperiul „limbii de lemn” de la „Iuda” Tito și „Genialul” Stalin spre jaloanele comunismului autohton	355
<i>The Serbs in Romania Under the Rule of “Wooden Language” from “Yuda” Tito and Stalin “The Genius” to the Regulations of Domestic Communism</i>	360

ISTORIA CULTURII, MUZEOLOGIE, ISTORIOGRAFIE CATALOAGE, VARIA

HEDY M-KISS	
Antimise – analiză iconografică	367
<i>Antimensia – Iconographic Analyses</i>	371

RECENZII

CĂLIN TIMOC, Dorel Bondoc, Cioroiul Nou, Craiova, 2010, 199 p.	381
LAJOS KAKUCS, Hedy M-Kiss, Textile istorice din colecția Muzeului Banatului Timișoara, secolele XVIII–XIX, Timișoara, 2009	382
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE	387

ISTORIA FAMILIEI NIKOLICS REDATĂ ÎNTR-UN DOCUMENT DIN COLECȚIA MUZEULUI BANATULUI

Zoran Marcov, Ciprian Glăvan*

Cuvinte cheie: *familia Nikolics, Rudna, baronul Feodor Nikolics*

Schlüsselwörter: *Familie Nikolics, Rudna, Freiherr Feodor Nikolics*

Familia *Nikolics* – *Nikolić* – de Rudna a fost una dintre cele mai distinse familii de origine sârbă din Ungaria, o familie care datorită impresionantelor activități politice dar mai ales economice își merită cu siguranță locul în paginile oricărei lucrări dedicate istoriei moderne a Banatului.

Trecutul acestei familii nobiliare este tratat sumar în literatura de specialitate, fiind aproape necunoscut publicului larg. Informații referitoare la trecutul familiei *Nikolics*, prezentate sub forma unor scurte istorii, apar la unii autori maghiari din primele decenii ale secolului XX¹. Istoriografia de după Primul Război Mondial nu aduce informații noi referitoare la istoria baronilor *Nikolics*; dacă istoricii sârbi prezintă trecutul familiei doar în cadrul mai larg al nobilimii sârbești din Voivodina și Banat², în istoriografia română subiectul e ca și inexistent.

În acest context istoriografic, considerăm de bun augur, publicarea unui document aflat în colecția Muzeului Banatului din Timișoara, document important atât prin informația furnizată, cât și datorită faptului că manuscrisul a fost redactat de unul din membrii familiei *Nikolics*. Documentul scris în limba germană și intitulat *Geschichte unserer Familie (Istoria familiei noastre)* s-a păstrat la Muzeul Banatului în două exemplare, un manuscris (nr. inv. istorie 21.735) și o copie dactilografiată a acestuia (nr. inv. istorie 21.734). Referitor la modul în care documentul a ajuns în colecția muzeului, problema rămâne în continuare

deschisă, în contextul în care acesta apare înregistrat în evidențele instituției la N.C. 20/1989, respectiv A.E. 1523/30.06.1988³ sub forma unui act din vechea colecție a muzeului.

Incertitudinea care planează în jurul autorului provine din faptul că în cele 6 file păstrate în colecția muzeului din Timișoara nu s-a păstrat semnătura autorului și nici data la care acesta l-a redactat. Pe baza analizei textului, deducem că autorul său trebuie identificat în persoana lui Sándor II (născ. 1878, † 1926): „Și tatăl meu Sándor a vândut partea lui din Rudna în anul 1873 și a fost apoi în mod repetat deputat în parlament, zece ani comite și a decedat în anul 1893”. Sándor II a fost singurul fiu al comitelui Sándor I de Rudna (născ. 1825, † 1893) și apare menționat în lucrarea lui Borovszky⁴ ca deținând în anul 1913, funcția de secretar de stat în ministerul de interne al Ungariei, mai exact fiind secretarul președinției judecătorei administrației. Este singurul pasaj din text care face referire la autorul documentului, de aceea, în condițiile în care textul nu este semnat și nici datat de autor, considerăm că propunerea noastră legată de Sándor II, până la apariția unor informații noi, trebuie tratată ca o simplă ipoteză de lucru.

Tot pe baza textului, am putut identifica personajul căruia i-a fost adresat documentul, în persoana fiului adoptiv al baronului Mihály IV (născ. 16.02.1841, † 21.11.1916), János Thierfelder înfiat cu aprobare regală în anul 1905⁵, care, cu predicatul nobiliar de Obrenovi a devenit baron austriac („Bunicul tău János s-a căsătorit cu Elisabeta, fiica principelui Serbiei, Miloš Obrenović. A avut cinci fii dintre care... și apoi tatăl tău Mihály”).

* Muzeul Banatului Timișoara, Piața Huniade nr. 1, e-mail: markovzoran@yahoo.com; cipi_gl@yahoo.com.

¹ Miklós Lendvai, *Temes vármegye nemes családjai*, vol. III, Budapest/Temesvár (1905), 139–142; Samu Borovszky, *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál*, Budapest (1913), 548.

² Dušan J. Popović, *Srbi u Vojvodini*, Treća knjiga, Novi Sad (1963), 92–93.

³ Nota Contabilă nr. 20 din anul 1989 cu Actul de Evaluare nr. 1523 din 1988.

⁴ Samu Borovszky, *op. cit.*, 548.

⁵ *Ibidem*.

Documentul a fost redactat în primele decenii ale secolului XX, cu certitudine putem afirma că este ulterior anului 1903, în condițiile în care autorul textului face referire la fosta familie regală a Serbiei, ceea ce indică clar faptul că documentul a fost realizat după data de 29 mai/11 iunie 1903⁶, dată la care este asasinat ultimul rege al dinastiei, Aleksandar Obrenović (1876–1903).

Revenind la documentul propriu-zis, *Geschichte unserer Familie* (Fig. 1) se păstrează în colecția de documente a Muzeului Banatului din Timișoara, Secția de Istorie, într-o stare de conservare relativ bună. Documentul (dimensiuni L: 36,1; l: 22,4 cm) este compus din 6 file, iar textul acestei monografii este scris în limba germană. În colecția muzeului se mai păstrează o copie dactilografiată a manuscrisului, într-o stare de conservare bună. Hârtia cu filigran pe care este scris textul este un produs al fabricii de hârtie Peterfalva Papirgyar iar pe suportul de hârtie al copiei dactilografiate apare inscripția Remington Papier.

Textul lucrării cuprinde cinci capitole scurte, după cum urmează:

- I. Date generale despre sârbii din Ungaria (p. 1)
- II. Izvoare referitoare la istoria familiei noastre (p. 1–2)
- III. Numele familiei noastre și modul în care se scrie (p. 2)
- IV. Istoria familiei noastre (p. 2–6)
- V. Observații privind folosirea tabeli genealogice (p. 6–7)

În finalul textului autorul explică semnele folosite în lucrare.

Deosebit de importante pentru cunoașterea istoriei familiei Nikolics de Rudna sunt în mod special capitolele II, în care sunt înșirate fondurile documentare folosite la elaborarea documentului, respectiv IV, unde este prezentată istoria familiei începând cu titlul nobiliar acordat de către Leopold I la 26 martie 1694 fraților Emanuel I, Péter I și Szlavon și se încheie cu ultimul reprezentant al familiei, baronul Mihály IV (născ. 16.02.1841, † 21.11.1916).

În capitolul al II-lea al lucrării, *Izvoare referitoare la istoria familiei noastre*, încă de la bun început autorul menționează faptul că documentele originale referitoare la istoria familiei din perioada prepașoptistă au ars în 1848 în casa de pe domeniul Rudna. Cu toate acestea sunt menționate o serie de documente păstrate în diferite fonduri, mai ales în arhive, pe baza cărora a elaborat lucrarea ce se păstrează astăzi în colecția documentară a Muzeului

Banatului. Printre documentele menționate se numără actul de confirmare a titlului nobiliar pentru János III Nikolics din anul 1783, precum și actul său de donație a domeniului Rudna din anul 1804, ambele documente fiind descoperite de autorul lucrării în *Cărțile Regale (Libri Regii)*, din Arhivele Statului din Budapesta. Autorul menționează și *Registrul de evidență al nobililor din comitatul Pesta*, în care sunt păstrate mai multe însemnări, în total 29 de date privitoare la diverși membrii ai familiei în perioada dintre 1694–1810. Informații despre familia Nikolics, apar și în Arhiva comitatului Timiș, unde este amintită o tabelă genealogică folosită de către Emanuel III și Chariton Nikolics în anul 1810 pentru a-și dovedi rangul nobiliar. În final, este amintit testamentul lui János IV Nikolics (fost Belcsics) din 1828, a cărui copie se afla la data respectivă în posesia autorului documentului. Este important de menționat faptul că în momentul redactării *Geschichte unserer Familie*, nu exista nici măcar o copie a primei scrisori de înnobilitare din 1694.

Capitolul cel mai important și totodată cel mai vast al lucrării este cel cu numărul patru, intitulat *Geschichte unserer Familie*, care cuprinde multe date inedite despre familia Nikolics, date pe care le vom prezenta sub forma unui scurt istoric al familiei.

Istoria familiei Nikolics, bazată pe mărturii documentare, începe cu anul 1694, an în care fraților Emanuel I, Péter I și Szlavon Nikolics precum și soției lui Emanuel I, Ana, le-a fost acordat titlul nobiliar maghiar de către regele Leopold I, titlul fiind publicat în același an la congregația comitatului Pesta. Urmașii celor trei frați au locuit în Pesta, Buda, Raczkeve, Szent-Endre iar alții au ajuns la Lugoj și Ciacova.

Péter I este menționat în registrul nobiliar din Pesta în anii 1694, 1719 și 1730. Fiul său, György II Nikolics era poreclit Hadzsi, poreclă dată persoanelor care au vizitat Mormântul Sfânt din Ierusalim.

Unul dintre fiii lui György II, era János II Nikolics, al cărui fiu János III Nikolics este cel care a achiziționat domeniul Rudnei împreună cu socrul său Tódor Ivánkovics în anul 1782, cu ocazia licitației bunurilor erariale din Părțile Sudice⁷, organizate la Timișoara. Pe acest János III Nikolics sau cum era numit de toate documentele vremii, Nikola alias Nikolics, îl regăsim începând cu anul 1772 în Esseg (Eszeg, Osjek) în Slavonia. Aici s-a ocupat de comerț dar mai ales de sistemul de învățământ.

⁶ Bošnjak, Milorad; Jakovljević, Slobodan, *Sakrivena Istorija – Obrenovići*, I, Beograd (2006), 212.

⁷ Borovszky, *op. cit.*, 548.

În anul 1782 János III Nikolics împreună cu socrul său, a cumpărat domeniul Rudna cu prețul de 52.028 guldeni, însă datorită problemelor întâmpinate cu fiscul a fost nevoit să își dovedească vechiul rang nobiliar prin intermediul unui așa numit *Processus productionalis*. Ca urmare a procedurii respective i-a fost confirmat la 18 aprilie 1783 de către împăratul Iosif al II-lea vechiul său titlu nobiliar.

János III Nikolics a răscumpărat mai târziu partea deținută de socrul său Tódor Ivánkovics, devenind astfel singurul proprietar al domeniului Rudna. Pentru că nu avea copii, l-a adoptat pe János Belcsics, născut la Semlin în anul 1776. La cererea lui János III Nikolics, regele Francisc I i-a recunoscut la 14 august 1804 donația pentru domeniul Rudna, fiului adoptiv János Belcsics, care din acel moment va purta numele de Nikolics. Prin actul din 1804 era aprobată adopția, transferul titlului nobiliar și al blazonului, precum și renunțarea la numele Belcsics, pe care l-a purtat până în acel moment. În această parte a textului intervine autorul cu o observație personală, considerând că de la János Belcsics începe de fapt istoria modernă a familiei Nikolics („...acest fiu adoptiv al bătrânului Nikolics este strămoșul nostru al tuturor. După cum poți vedea, noi nu ne tragem din bătrânului Nikolics, ci suntem de fapt Belcsics”).

Printre meritele lui János III Nikolics, care reies din documentul de donație și din anexele acestuia, putem aminti faptul că în anul 1792 a fost trimis în calitate de delegat la Dieta de la Pressburg unde a avut loc încoronarea împăratului Francisc, cu această ocazie fiind numit Cavaler al Ordinului „Pintenul de Aur”. János III Nikolics a mai fost consilier al curților de apel din Torontal, Timiș și Srem, însă aceasta nu era o funcție oficială ci doar un *oficium* nobiliar pentru aristocrații care aveau cunoștințe bune în domeniul jurisprudenței. Pentru scopurile războaielor cu turcii din anii 1788 și 1789 și pentru cele cu francezii din anii 1794, 1796, 1800 și 1801 a donat sume importante de bani, produse naturale și cereale. În sistemul de învățământ a avut mari merite în Esseg, astfel că în anul 1787 a fost numit la conducerea școlilor sârbești din localitate. În anul 1810 a devenit coadministrator la administrația fondului național sârbesc iar între anii 1772 și 1782 a făcut comerț și a păstrat legăturile cu fabricile de produse din lână persană din Viena și Linz, fondând în interiorul țării astfel de manufacturi.

În anul 1811 Emanuel III și Chariton Nikolics au venit la Ciacova și au demonstrat, pentru a le fi recunoscut rangul nobiliar, înrudirea lor cu János

III Nikolics de Rudna. După această dată nu mai există informații cu privire la aceștia.

Destinul celorlalți membri ai familiei Nikolics, care erau încă numeroși la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, nu este cunoscut.

János Belcsics, devenit din anul 1804 János IV Nikolics, rămâne singurul proprietar al Rudnei și deținătorul titlului nobiliar al familiei Nikolics. Cu prima sa soție, Erzsébet Karamath din Semlin a avut un fiu, numit János VII Nikolics de Rudna și trei fiice: Mária, Erzsébet și Zsófia. Maria s-a căsătorit cu János Athanasievich de Valeapaj, Erzsébet s-a căsătorit cu baronul István Duka de Cadar iar Zsófia a devenit soția lui Szilárd Manaszy de Hodoni. Cu a doua soție, Lujza Tököly de Kevermes a avut doi fii: Péter IV de Rudna (1810–1878) căsătorit cu Mária Damaszkín de Németh și Sándor I de Rudna (1825–1893) căsătorit cu Ágnes Manaszy de Hodoni.

În anul 1825 János IV Nikolics a cumpărat domeniul Macedonia de la familia Joannovics. A murit în anul 1828.

Conform testamentului, bunurile sale au fost moștenite de cei trei fii ai săi și anume: János VII Nikolics va primi domeniul Macedonia și o parte din domeniul Rudna, iar Péter IV și Sándor I vor moșteni suprafața rămasă din domeniul Rudna.

Referitor la János VII Nikolics de Rudna, acesta s-a căsătorit cu Elisabeta Obrenović, fiica principelui Serbiei, Miloš Obrenović. Împreună au avut cinci fii, dintre care Mladen și Milan au murit în copilărie iar Milos la vârstă adultă. Fedor I Nikolics (1836–1903) a deținut funcția de adlat civil al guvernatorului Bosniei și Herțegovinei (între anii 1882–1886). Ultimul amintit dintre fiii lui János VII Nikolics este Mihály IV Nikolics de Rudna (1841–1916), moștenitorul domeniului Macedonia și tatăl adoptiv al lui János Thierfelder, personajul căruia îi este dedicat documentul prezentat în acest articol.

În anul 1854 János VII Nikolics de Rudna a obținut din partea împăratului Franz Joseph I rangul de baron austriac, atât pentru el, cât și pentru fiii săi: Milos, Fedor și Mihály. A murit în anul 1880.

În încheierea capitolului dedicat istoriei familiei Nikolics, autorul menționează câteva date și despre frații lui János VII Nikolics, respectiv Péter IV de Rudna și Sándor I de Rudna. În legătură cu Péter, acesta i-a vândut partea sa din domeniul Rudna în anul 1875 nepotului său Fedor I iar apoi s-a retras la Bega Szent-György unde a și decedat în anul 1878. Fiul său Iván a murit fără să aibă

copii. Celălalt frate, Sándor, a vândut la rândul său partea sa din domeniul Rudna în 1873 și a decedat în anul 1893.

Capitolul se termină cu o listă de nume, iar strămoșul comun al acestora este János IV Nikolics; lista este realizată cu scopul de-al înștiința pe moștenitorul titlului de baron de Rudna, respectiv pe János Thierfelder în legătură cu rudele sale.

În continuarea articolului vom prezenta o serie de informații ce nu apar în manuscrisul prezentat anterior, care sunt însă importante în încercarea noastră de a crea o imagine cât mai completă referitoare la trecutul familiei Nikolics.

Familia Nikolics a fost de religie sârbă greco-orientală. Blazonul nobiliar conform diplomei: în câmp albastru un leu aurit încoronat, cu coadă dublă, întors spre dreapta ridicat în picioare, în laba dreaptă ridicată are sabia scoasă, laba stângă și-o întinde amenințător în față. În legătură cu coronamentul blazonului: apare un porumbel alb, întors spre dreapta, pregătit de zbor, cu ramură de măsline în cioc. Hermeline: aur-albastru și argint-albastru⁸.

La blazonul de baron leul auriu nu poartă coroană (Fig 2); blazonul străvechi se completează cu deviza: „Virtutum Nexu”⁹.

Dintre toți membrii familiei Nikolics de Rudna, unul cu siguranță merită o atenție deosebită din partea noastră: baronul Fedor I Nikolics de Rudna (Fig. 3), mare personalitate politică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în spațiul bănățean.

Fedor Nikolics s-a născut la Timișoara la 7 iunie 1836, fiind al doilea fiu al lui János VII Nikolics (14 iulie 1810 – 10 mai 1880) și al Elisabetei Obrenović (1814 – 23 septembrie 1848), fiica principelui Serbiei, Miloš Obrenović. Fedor și-a efectuat studiile gimnaziale la Timișoara și la Viena, iar apoi a urmat facultatea juridică a Universității Graz. După terminarea studiilor tânărul baron Fedor Nikolics s-a întors în țară unde a slujit o perioadă scurtă de timp ca și funcționar sub conducerea contelui Coronini. În 1860 a fost ales deputat în parlament, ca reprezentant al districtului Pardani și din 1865 al districtului Jimbolia, dar a renunțat la acest mandat în 1867. La 27 iunie 1862 a susținut examenul de avocatură pe care a practicat-o sub conducerea avocatului timișorean von Sulnok¹⁰.

Ca urmare a asasinării la 10 iunie 1868 la Belgrad a unchiului său, principele Mihajlo Obrenović, baronul Fedor Nikolics ca și ceilalți copii ai surorilor principelui (baronii Baich și Mihály IV Nikolics) au dobândit o mare avere după ce au

căzut la înțelegere cu văduva celui ucis, principesa Arenberg, născută contesă de Hunyadi¹¹.

La 18 mai 1879 baronul Fedor Nikolics s-a căsătorit cu cântăreața de operă Wilhelmina Hirsch, apreciată pentru talentul și frumusețea ei, o femeie cu o educație bogată¹².

În anul 1880 baronul s-a întors în politică, fiind însărcinat de către Ministerul de Externe cu câteva misiuni importante în cadrul guvernelor țărilor baltice. După ce a fost pacificată Bosnia și Herțegovina, ministrul de finanțe Benjamin de Kallan, l-a ales pe baronul Fedor Nikolics pentru funcția de adlat civil al guvernatorului provinciei. La 15 iulie 1882 baronul Nikolics a fost numit în funcția de adlat civil al guvernatorului Bosniei și Herțegovinei, pe lângă funcția de veritabil consilier secret cu titlul „Excelență”. În timpul mandatului din Bosnia, la data de 10 februarie 1886, Fedor Nikolics a primit din partea împăratului titlul de baron maghiar¹³, el deținând încă din 1854 și baronatul austriac. A rămas în această funcție până în anul 1886, când a fost numit membru al Camerei Magnaților. Doi ani mai târziu, în 1888 a participat la alegeri în Kikinda Mare cu un program liberal fiind votat în unanimitate. A reprezentat acel district timp de trei mandate.

În anul 1890 baronul Fedor Nikolics a fost numit comisar regal al Congresului bisericesc sârbesc, funcție pe care a păstrat-o până în anul 1902. În calitate de comisar regal a avut merite deosebite în domeniul dezvoltării autonomiei sârbești și a armoniei între biserică și stat.

În adunarea lunară a Societății Muzeale de Istorie și Arheologie din Ungaria de Sud din 22 decembrie 1894 a fost consemnată donația baronilor Nikolics Fedor și Mihály¹⁴. Prin scrisoarea de donație din 13 nov. 1894 (Fig. 4) în patrimoniul societății a intrat o colecție numismatică importantă cuprinzând 29 monede de aur, 297 monede de argint și aproximativ 190 monede de bronz¹⁵.

Printre titlurile, ordinele și funcțiile onorifice deținute se numără: Baronul Fedor Nikolics de Rudna, mare proprietar de moșii; autentic consilier secret al Majestății Sale; a fost membru al Camerei (Casei) Magnaților din Ungaria; deținător al ordinului Coroana de Fier; a Crucii Mari a Ordinului sârbesc Takova; fost comisar regal al Congresului bisericesc sârbesc; fost adlat civil al guvernatorului

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ Milankov, Vladimir, Baron Fedor Nikolić od Rudne, *Temišvarski Zbornik*, nr. 3, Novi Sad, 2001, 102.

¹⁴ *TRET*, SN, X (1894), IV, 112.

¹⁵ *TRET*, SN, XI (1895), IV, 124.

⁸ Miklós Lendvai, *op. cit.*, 142.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Temeswarer Zeitung*, 52, nr. 4, din 1 martie 1903.

Bosniei și Herțegovinei; președinte al Casei de Păstrare, Economii Temeser Agrar-Sparkassa A.G. de la fondarea acesteia; președinte al societății timișorene Lloyd de la fondarea acesteia; președinte al Ungarische Handels A.G. Budapesta, președinte al Institutului de Asigurare pentru Servicii Militare (Militar-Dienst-Versicherungsanstalt); președinte al morii cu aburi din Kikinda Mare A.G.; președinte al Fabricii de Chibrituri (Zundwaren) A.G. din Timișoara; vicepreședinte al societății vieneze pentru Asigurări de viață și pensie; vicepreședinte al Societății de Asigurări Veneze; vicepreședinte al Societății Văii Tisei; membru în directoratul Primei Societăți Maghiare de Asigurări Generale; membru al Comisiei de Supraveghere al Societății de Credit Funciar Maghiare; membru în comitetul director al Societății de Regularizare a Apelor Timiș-Bega.

În ultimii ani de viață s-a dedicat planurilor sale favorite între care se numără construirea unui canal de legătură pentru navigație între Dunăre și Tisa, care urma să cuprindă și Bega cu orașul Timișoara.

Baronul Fedor I Nikolics a decedat la 27 februarie 1903 la Rudna. Pentru celebrarea serviciului divin la înmormântare a fost prezent episcopul sârb de Buda, Lukijan Bogdanović, care deținea și funcția de administrator al diocesei Timișoara. Sicriul metalic cu resturile baronului Feodor Nikolics a fost depus în capela familiei de pe domeniul Rudna¹⁶.

DIE GESCHICHTE DER FAMILIE NIKOLICS IN EINER URKUNDE AUS DER SAMMLUNG DES BANATER MUSEUMS (Zusammenfassung)

Die Familie *Nikolics* – *Nikolić* – von Rudna war eine der bedeutendsten Familien serbischen Ursprungs aus Ungarn. Die Geschichte dieser adligen Familie ist in der Fachliteratur kaum behandelt worden und ist

somit der Öffentlichkeit kaum bekannt. Die Urkunde, die in diesem Artikel behandelt wird, wurde von einem Mitglied der Familie Nikolics verfasst, an dem Adoptivsohn des Freiherrn Mihály IV Nikolics, János Thierfelder, gerichtet und ist als Informationsquelle zur Geschichte dieser Familie von grosser Bedeutung.

Die Urkunde wurde in den ersten Jahrzehnten des XX Jahrhunderts in deutscher Sprache verfasst. Es umfasst sechs Blätter und wird in der Urkundensammlung des Banater Museums aus Temeswar, Abteilung Geschichte, in einem relativ guten Zustand aufbewahrt.

Inhaltlich besteht diese Urkunde aus fünf kurze Abschnitte, wie folgt:

- I. Allgemeines über die Serben in Ungarn (S. 1)
- II. Quellen zur Geschichte unserer Familie (S. 1–2)
- III. Name unserer Familie und dessen Schreibweise (S. 2)
- IV. Geschichte unserer Familie (S. 2–6)
- V. Bemerkungen zum Gebrauch der genealogischen Tabellen (S. 6–7)

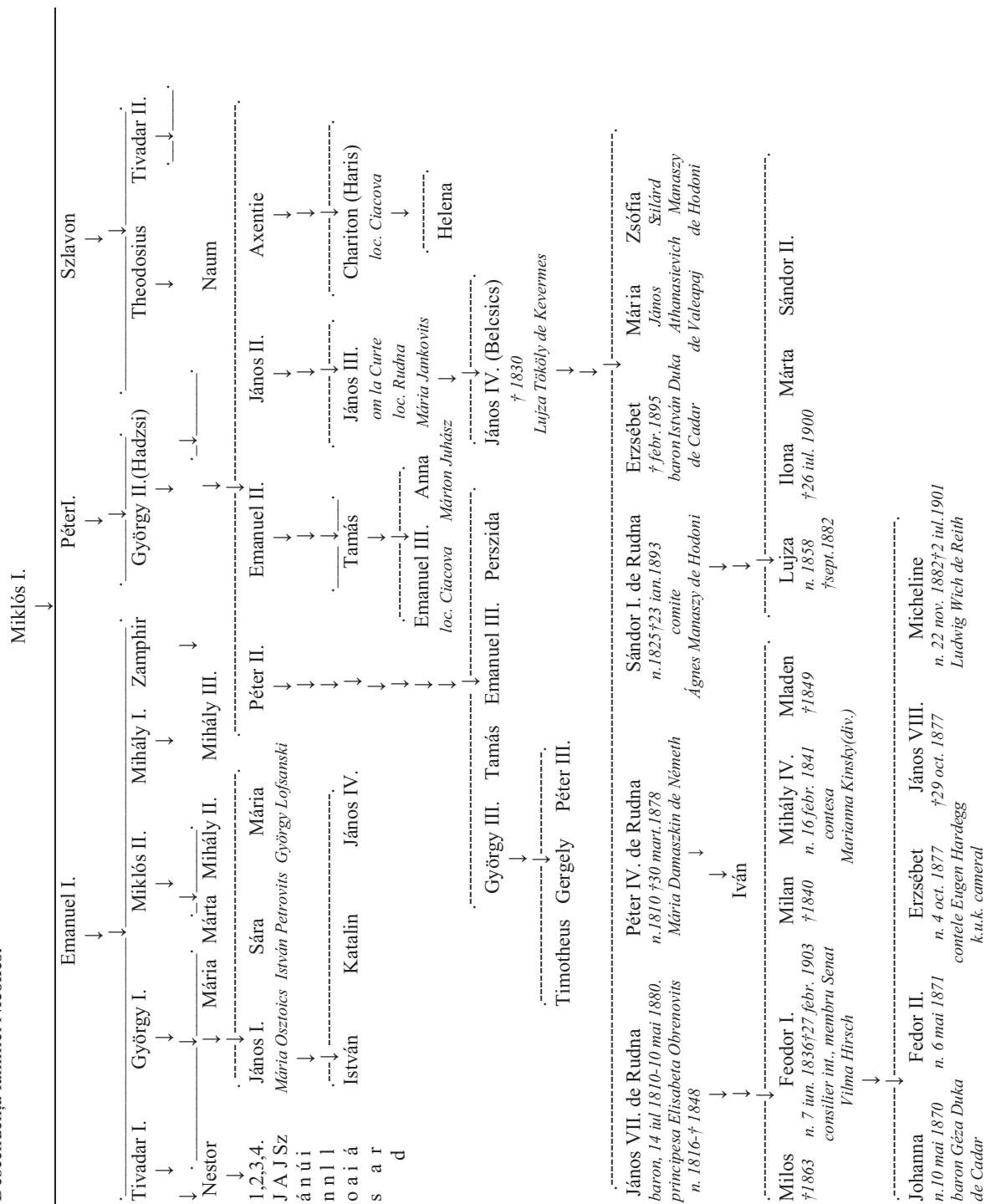
Da die originellen Urkunden zur Geschichte der Familie aus der Zeit vor 1848 bei einem Brand in Rudna, während der Revolution von 1848–1849, verschwunden sind, wurden Dokumente aus andere Quellen wie z.B.: das Staatsarchiv aus Budapest oder das Archiv des Komitats Temesch für die Herausarbeitung dieser Urkunde benutzt.

Der bedeutendste und grösste Teil der Urkunde und des Artikels umfasst eine kurze Geschichte der Familie, mit mehrere bisher unveröffentlichte Aspekte.

Ein anderer Teil dieses Artikels ist dem Freiherrn Fedor I Nikolics von Rudna gewidmet. Dieser war der bedeutendste Mitglied der Familie und eine bedeutende politische Persönlichkeit in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts in Banat. In seiner Eigenschaft als Abgeordneter vertrat er mehrere Distrikte des Banats im ungarischen Parlament. Er war sowohl österreichischer als auch ungarischer Freiherr und hatte eine bedeutende Stellung an der Führung von Bosnien-Herzegowina (1882–1886). Er bekam noch weitere Titel, Orden und befand sich an der Führung von zahlreichen Vereinen und Handelsgesellschaften aus dem Banat und aus Ungarn.

¹⁶ *Temeswarer Zeitung*, 52, nr. 50, din 3 martie 1903.

Descendența familiei Nicolici:

[Lendvai, pag. 141, vol. III.]

Fig. 1. Arbore genealogic al familiei Nicolics *apud* Lendvai.

Allgemeines über die Serben in Ungarn.

In den südlichen Theilen von Ungarn und Slavonien waren schon im Mittelalter Serben sesshaft; mit dem Vorrücken der Türken im XIV. Jahrhundert wurden aber die südlich der Donau und Save wohnenden Serben auch langsam nach Norden gedrängt.

Unter König Sigismund dem Luxemburger, der später römischer Kaiser wurde, fand im Jahre 1404 die erste grössere Wanderung statt. Damals wanderten viele Serben aus den unteren Donaugegenden ins Fester Comitat und liessen sich in Pest, Ofen und Umgebung, namentlich Szent-Endre, und auf der Insel Eszék nieder.

In den folgenden Zeiten kamen unaufhörlich mehr oder weniger Serben herüber. So z.B. übersiedelte Paul Hunizsy der bekannte Türkenbesieger im Jahre 1482 — eine 40.000 Serben nach Südungarn.

Im Jahre 1697 fand die grösste Einwanderung statt. Ein ganzes Volk, vorangetragen unter Führung ihres Patriarchen Arkan Isirovics rechte Isirovics aus Alt-Serbien, wurde durch Leopold I. gastfreundlich aufgenommen und mit Privilegien versehen, namentlich in der Bácska, im Banat, in der Umgebung von Sieged und Arad angesiedelt.

Ursprünglich wurde diese Ansiedlung nur als eine provisorische betrachtet. Bei der Urkunde, nämlich, die Leopold I. 1698, heisst es, dass er die Serben als Gäste beherbergt, hofft aber, dass es mit vereinten Kräften der Christenheit gelingen wird, die Türken aus Europa auszutreiben und die Serben in ihre alte Heimath zurückzuführen. Da aber die Türken bis zum heutigen Tage festsitzen, so ist die Niederlassung der Serben in Ungarn immer definitiv geworden.

II.

Quellen zur Geschichte unserer Familie.

Original Urkunden aus der Zeit vor 1848 sind im besagten Jahre im Hause zu Rudna verbrannt. Es gibt aber viele Daten besonders in Archiven enthalten, aus denen man die Familiengeschichte ziemlich gut reconstituiren kann.

Die wichtigsten Quellen sind:

1) Aufzeichnungen in den königlichen Büchern (Libri Regii) im Staatsarchive zu Budapest und die demselben gehörigen Originalacten, Comptes, Beilagen etc. etc.

Fig. 2. Prima pagină a manuscrisului *Geschichte unserer Familie*, aflat în colecția Muzeului Banatului din Timișoara.

Fig. 3. Blazonul de baron al familiei Nikolics de Rudna *apud* Lendvai.

Báró Nikolics Fedor.
(Az Orsz. Képtárból.)

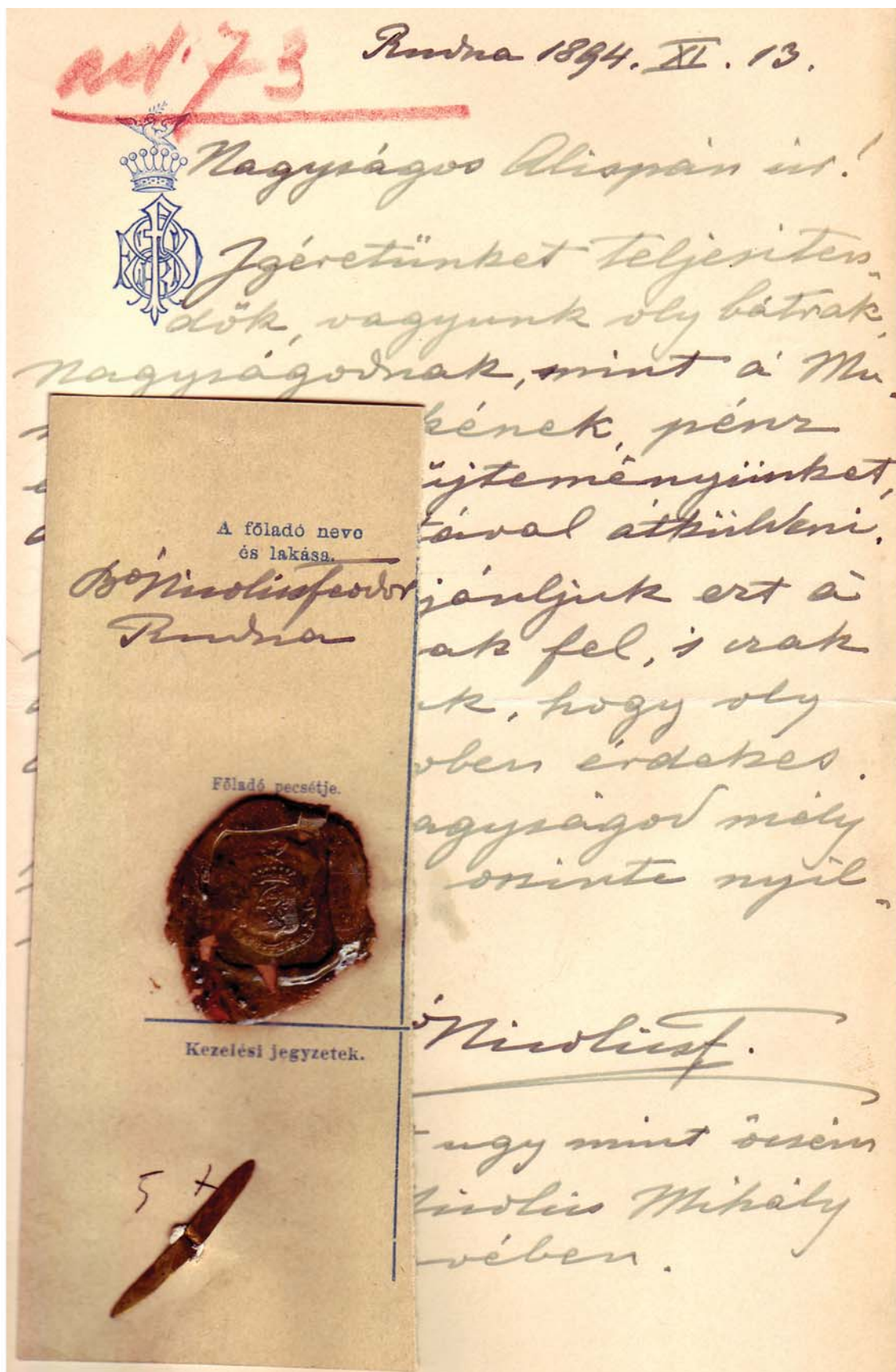

Fig. 5. Scrisoarea de donație a baronilor Fedor și Mihaly Nikolics din 13.XI.1894 din Vechea Arhivă a Muzeului Banatului din Timișoara.

Fig. 6. Conacul familiei Nikolics din Rudna *apud* Borovzsky.

